

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з наукової роботи

Національного університету

«Львівська політехніка»

Д.Т.Н. І.В. Демидов

«01» вересня 2021 р.

ВИТЯГ

з протоколу № 1/2021-2022 фахового семінару

зі спеціальності 081 *Право*

Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти

Національного університету «Львівська політехніка»

від «01» вересня 2021 р.

1. ПРИСУТНІ:

10 із 10 членів фахового семінару зі спеціальності 081 *Право* Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»:

1. **Ортинський Володимир Львович** – директор Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти, доктор юридичних наук, професор;
2. **Гарасимів Тарас Зеновійович** – заступник директора Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти, доктор юридичних наук, професор;
3. **Жаровська Ірина Мирославівна** – професор кафедри теорії та філософії права, конституційного та міжнародного права, доктор юридичних наук, професор;

4. **Бортник Надія Петрівна** – завідувач кафедри адміністративного та інформаційного права, доктор юридичних наук, професор;
5. **Гумін Олексій Михайлович** – завідувач кафедри кримінального права і процесу, доктор юридичних наук, професор;
6. **Ковальчук Віталій Богданович** – завідувач кафедри теорії та філософії права, конституційного та міжнародного права, доктор юридичних наук, професор;
7. **Макарчук Володимир Степанович** – професор кафедри теорії та філософії права, конституційного та міжнародного права, доктор юридичних наук, професор;
8. **Сливка Степан Степанович** – професор кафедри теорії та філософії права, конституційного та міжнародного права, доктор юридичних наук, професор;
9. **Личенко Ірина Олександрівна** – завідувач кафедри цивільного права та процесу, доктор юридичних наук, професор;
10. **Канцір Володимир Степанович** – професор кафедри кримінального права і процесу, доктор юридичних наук, професор.

З присутніх – 10 докторів наук, всі є фахівцями за профілем представленої дисертації.

Голова засідання – **Ортинський Володимир Львович** – директор Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти, доктор юридичних наук, професор.

2. СЛУХАЛИ:

Доповідь аспірантки кафедри теорії та філософії права, конституційного та міжнародного права Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»

Беліченко Олександри Валентинівни за матеріалами дисертації «Українська правова думка про юридичний процес (XIX ст. – 20-ті рр. XX ст.)», представленої на здобуття вищої освіти ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 *Право* (галузь знань – 08 *Право*).

Науковий керівник **Стецюк Богдан Романович**, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри права та правового регулювання авіаційної діяльності Льотної академії Національного авіаційного університету.

Тему дисертації затверджено 23.10.2017 на засіданні Вченої ради Навчально-наукового інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка», протокол № 5.

Робота виконана на кафедрі теорії та філософії права, конституційного та міжнародного права Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка».

По доповіді було задано 4 питання, на які доповідач дала правильні та ґрунтовні відповіді.

Питання задавали:

- Гарасимів Т. З. – заступник директора Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти, доктор юридичних наук, професор;
- Личенко І. О. – завідувач кафедри цивільного права та процесу, доктор юридичних наук, професор;
- Гумін О. М. – завідувач кафедри кримінального права і процесу, доктор юридичних наук, професор;
- Макарчук В.С. – професор кафедри теорії та філософії права, конституційного та міжнародного права, доктор юридичних наук, професор.

3. ВИСТУПИЛИ:

З оцінкою дисертації аспірантки кафедри теорії та філософії права, конституційного та міжнародного права Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» виступили *рецензенти*:

- *Ковальчук Віталій Богданович* – завідувач кафедри теорії та філософії права, конституційного та міжнародного права, доктор юридичних наук, професор, який вказав, що актуальність дисертаційної роботи для сучасної правової науки виражається значущістю дослідження, адже успішне проведення правової реформи неможливе без урахування політико-правового минулого юридичної науки взагалі. Акумуляючі властивості цієї спадкоємності визначають значимість до історії вітчизняних вчень про право. Відновлення часових зв'язків дає можливість встановити відповідні передумови, котрі виступають одним із складових у формуванні теоретико-практичної бази з реформування інституцій, що входять до правової системи України.

Особливе місце теми дисертації для історико-правової науки вбачається також у визначенні авторкою поглядів на процесуальне право українських вчених в ХІХ ст. – 20-х рр. ХХ ст., яке зумовлювалося підходом до його розуміння шляхом вирішення концептуальних науково-практичних проблем юридичної процедури, її джерел і форм, принципів юридичного процесу та судочинства. Зазначені проблеми, у визначених хронологічних рамках, стали предметом полеміки між представниками основних наукових шкіл. У наукових роботах дослідників права відобразилася еволюція правової думки, котра сприяла інтеграції вчень про процесуальне право та його практичного застосування.

Достовірність наукових результатів доведена комплексом методів, які застосовувала здобувачка, їхньою сучасною інтерпретацією, коректністю поставлених завдань, кількістю та якістю емпіричної бази дослідження, неупередженістю одержаних результатів, що підтверджує адекватність

репрезентованих висновків. Теоретичну та практичну зацікавленість представляють методологічні підходи до розуміння поглядів процесуального права, які відображаються в тлумаченні та застосуванні правових норм та від яких залежать принципи його функціонування.

Структура дисертації є досить збалансованою, де її елементи розміщені в логічній послідовності та відображають головні ідеї здійсненого дослідження: висвітлення в історико-правовій літературі проблем становлення і розвитку науки про процесуальне право на українських землях в XIX ст. та в 20-х роках XX ст. в єдності з аналізом основних рис встановлення та розвитку процесуального права взагалі.

Новизна, одержаних у дисертаційному дослідженні Беліченко О.В. наукових і прикладних результатів, визначається насамперед як першим в українській історико-правовій науці комплексним дослідженням проблеми поглядів українських правників на становлення та подальший розвиток науки процесуального права, здійсненим на основі аналітичного осмислення значного масиву наукових публікацій та правових джерел, що дало змогу авторці оперувати всією різноманітністю фактів, конкретних явищ соціально-політичного та державно-правового життя, хронологічний вимір якого становить XIX ст. – 20-ті рр. XX ст.

Аргументованість наукових висновків і узагальнень свідчить про значний науковий рівень проведеного дослідження та його практичне значення.

- *Жаровська Ірина Мирославівна* – професор кафедри теорії та філософії права, конституційного та міжнародного права, доктор юридичних наук, професор, яка вказала на актуальність обраної теми дисертації, котра має теоретичне та практичне значення, що дисертантка переконливо доводить у вступній частині свого дослідження.

Авторка слушно зазначає, що юридична наука України на сучасному етапі її розвитку покликана досліджувати різноманітні актуальні теоретичні та практичні проблеми, котрі зумовлені соціально-економічними, світоглядними та іншими змінами в нашій державі й це безпосередньо підсилює науковий

інтерес та актуальність даного дослідження. В сучасній юридичній науці стала позитивною нормою традиція залучення до науково-дослідних процесів вчень правознавців XIX ст. - 20-х рр. XX ст., що підтверджується чисельними дисертаційними дослідженнями, монографіями та статтями.

Водночас, актуалізує дисертаційну тему те, що виявлення генези, основних тенденцій та закономірностей розвитку вчень про процесуальне право створює умови для більш широкого розвитку юриспруденції. Інтерпретація тих вчень дає можливість в сучасних умовах здійснити політико-правову ідентифікацію України як демократичної держави, сформувані нові підходи до розуміння права.

У науковій роботі Беліченко О.В. чітко простежується, що мета, завдання, предмет та об'єкт дослідження взаємопов'язані зі структурою дисертації та розкривають проблематику обраної теми. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, розгорнутих висновків до кожного з них, загальних висновків та списку використаних джерел. Усі розділи дисертації в органічній взаємопов'язаності та у внутрішній логіці викладу матеріалу відповідно до науково-дослідницьких завдань, розкривають важливі аспекти обраної теми та змістовно їх наповнюють.

Дисертантці вдалося досягти поставленої мети – комплексно осмислити історико-правові процеси, що сприяли становленню та подальшому формуванню української правової думки про юридичний процес, а також впливу соціально-політичних умов й особливостей функціонування інституцій процесуального права на українських землях XIX ст. – 20-х рр. XX ст., від котрих залежало формування процесуального права як такого.

Все вище наведене дає можливість зробити висновок, що сформульовані авторкою у науковій роботі основні положення, висновки та узагальнення, в тому числі й ті, що віднесені нею до наукової новизни, мають відповідний рівень обґрунтованості. Дисертантка зробила самостійні висновки, які є актуальними, новими та цінними для науки і практики.

Загалом рецензенти вказали, що дисертація на тему: «Українська правова думка про юридичний процес (XIX ст. – 20-ті рр. XX ст.)», яка підготовлена за спеціальністю 081 *Право*, відповідає наказу МОН України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» та Порядку «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», що затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167 і може бути рекомендована до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

Також рецензентами висловлені наступні зауваження:

Ковальчуком Віталієм Богдановичем:

- у вступі роботи авторка визначає територіальні межі дисертаційної роботи, що охоплюють українські землі в їх теперішньому розумінні, котрі у свій час входили до складу Російської імперії та УСРР, проте збагатило б дисертацію компаративно-правовий аналіз розвитку правової думки про юридичний процес в інших регіонах тогочасної України, належних до інших правових систем;

- розкриваючи особливості становлення та розвитку української правової думки про юридичний процес, дисертантка надмірно захоплюється характеристикою функціонування процесуальної дії в цей чи інший період взагалі (підрозділи 2.1, 3.1, 4.1), через що робота в певних місцях носить більш описовий характер, що своєю чергою, відволікало авторку від питань, пов'язаних з аналізом виникнення і утвердження поглядів українських науковців на процесуальне право;

- при висвітленні діяльності вчених української діаспори 20-х років (підрозділ 4.3) авторка зосередила свою увагу на джерелах української, радянської та російської літератури. Водночас проблематику дослідження відносно багатогранності поглядів на процесуальне право вчених діаспори слід було більш детально розглядати в джерелах, котрі розміщені в електронній бібліотеці «Diasporiana» та є дотичними до тематики дисертаційного дослідження.

Жаровською Іриною Мирославівною:

- дисертантка констатує, що науковий інтерес до проблем процесуального права зріс наприкінці 1960-х рр., та вказує, що в цей час теорія юридичного процесу активно розроблялася Харківською науковою школою під керівництвом В.М. Горшенєва (підрозділ 1.1), проте у роботі відсутні згадки про інших таких відомих теоретиків процесуального права, як: Сорокіна В.Д., Галагана І. А., Лорія В.А., у монографічних роботах та окремих статтях котрих юридичний процес розглядався як державно-владна діяльність з вирішення конкретних юридичних справ;

- в підрозділі 3.2. авторка наголошує, що центром розвитку процесуальної науки в другій половині ХІХ століття стають юридичні факультети та кафедри університетів, що дає можливість забезпечити високий рівень викладання та наукових пошуків, проте в роботі мало уваги приділяється діяльності таких відомих правових шкіл, як: Київська та Харківська, котрі в зазначений період внесли вагомий вклад у становлення та розвиток правової думки про юридичний процес;

- при аналізі поглядів на процесуальне право вченими часів Національно-визвольних змагань (підрозділ 4.2.) авторка поверхнево розкрила вплив на дослідження генези вітчизняного процесуального права таких відомих вчених, як: Грушевського М.С., Багалія Д.І., Міллера Д.П., Василенка М.П. та Слабченка М.Є., адже в їхніх ідеях містилися нові концепції, які в свою чергу стали підґрунтям для історико-правових досліджень.

Водночас, обома рецензентами зазначено, що висловлені зауваження є дискусійними та не впливають загалом на позитивну оцінку дисертації.

З оцінкою дисертації також виступили присутні на фаховому семінарі:

- *Гарасимів Тарас Зеновійович* – заступник директора Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти, доктор юридичних наук, професор, який зауважив, що тема дисертації значно

актуалізується обраними хронологічними рамками дослідження. Як відомо, XIX – початок XX ст. посідає особливе місце в історії Російської імперії. Це був період, коли в суспільстві відбувалися, з одного боку, започатковані буржуазними реформами 60-х – 70-х рр. XIX ст. зміни в соціально-економічній та політичній сферах, а з іншого – виникали умови для майбутніх революційних потрясінь. Важливо, що верхня межа хронологічних рамок дисертаційного дослідження завершується двадцятими роками XX століття, коли через кардинальну зміну суспільно-політичних формацій почало формуватися радянське процесуальне право.

Таким чином актуальність обраної дисертанткою теми не викликає жодних сумнівів. Хоча при цьому слід враховувати те, що незважаючи на важливість теми, рівень її дослідження був вкрай недостатнім, що і підтверджує проведений у дисертації ґрунтовний науковий аналіз, який переконливо доводить, що українська правова думка про юридичний процес XIX ст. – 20-х рр. XX ст. не була предметом спеціального вивчення ні у вітчизняній, ні у зарубіжній історико-правовій науці. Саме тому дисертація Беліченко О.В. є першою спробою комплексного дослідження вчень про процесуальне право, з'ясування соціально-суспільних особливостей, політико-правових та науково-теоретичних факторів заснування окремих її інституцій, правових засад функціонування та основних напрямків діяльності в Україні в другій половині XIX – на початку XX ст.

Вивчення поданих Беліченко О.В. матеріалів дисертації та анотації, а також ознайомлення з її публікаціями за обраною темою дає підстави стверджувати, що авторкою проведено достатній науковий аналіз теми, виділено новизну опрацьованих питань, сформульовано низку положень, узагальнень та висновків, що виносяться на захист. Можна констатувати, що дисертантка досягнула поставлених перед собою цілей, роботу виконано на належному науковому рівні.

Представлена дисертація є самостійною науковою авторською працею.

- *Сливка Степан Степанович* – професор кафедри теорії та філософії права, конституційного та міжнародного права, доктор юридичних наук, професор, який зазначив, що зважаючи на предмет наукової розвідки Беліченко О.В., слід констатувати, що вона присвячена актуальній для сучасної правничої науки темі, яка має значення не тільки для історії держави і права, але й для загальної теорії права та галузевих юридичних наук.

Теоретичним та методологічним підґрунтям дисертаційного дослідження став значний масив історико-правових наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених, а також роботи з теорії права та галузевого процесуального права. Поставлені в роботі мета і завдання розв'язані на високому науковому рівні, що дозволило здобувачці наукового ступеня одержати низку нових належним чином обґрунтованих результатів, які відображають особистий внесок авторки в доктрину права.

Основні положення, висновки та пропозиції авторки дисертації знайшли своє відображення у достатній кількості наукових публікацій у фахових виданнях з юридичних наук, а також у тезах наукових повідомлень на всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях.

Високий рівень обґрунтованості й достовірність наукових положень, забезпечується використанням обраного теоретичного інструментарію, зокрема гносеологічних принципів, методологічних підходів, а також загальнонаукових методів пізнання (аналізу та синтезу, дедукції та індукції, історичного, системного, структурно-функціонального) та спеціально-наукових методів (техніко-догматичного, компаративістського, правового моделювання, спеціально-юридичного та герменевтичного), що дали змогу авторці досягти визначеної мети та розв'язати поставлені дослідницькі завдання.

Дисертація Беліченко О.В. є самостійним і структурно завершеним науковим дослідженням, що характеризується єдністю змісту і, безперечно, має науково-теоретичну та практичну цінність.

- *Макарчук Володимир Степанович* – професор кафедри теорії та філософії права, конституційного та міжнародного права, доктор юридичних наук, професор, який акцентував, що дисертація присвячена актуальній тематиці, котра стосується всебічного вивчення проблеми сутності та особливостей поглядів українських правників на становлення та подальший розвиток юридичного процесу у визначених в роботі хронологічних межах. Авторка в дослідженні вдало визначила актуальність теми, показала її зв'язок з науковими програмами, планами й темами, обґрунтовано конкретизувала об'єкт і предмет дослідження, формулює мету і визначає коло основних дослідницьких завдань.

Чільне місце посідає обґрунтування наукової новизни роботи, що забезпечується цілою низкою нових висновків і положень, отриманих у ході проведеного дисертаційного дослідження, зокрема, уперше: на основі історіографічного і джерелознавчого вивчення архівних документів, періодики, мемуарів та інших історико-правових джерел розкрито сутність та особливості української правової думки про юридичний процес ХІХ ст. – 20-х років ХХ ст. та проаналізовано її багату наукову спадщину. Під час роботи над дисертаційним дослідженням здобувачкою опрацьовано значний науковий доробок не тільки з проблематики поглядів на процесуальне право, а й становлення самої науки юридичного процесу у визначених хронологічних рамках. Важливо, що Беліченко О.В. опрацьовала значний масив різнопланових досліджень, що тією чи іншою мірою торкаються теми наукової роботи.

Актуальність тематики, оптимальне співвідношення теоретичних міркувань та історичних матеріалів, застосування системного й порівняльного аналізу, логічно вивірене та чітке викладення матеріалу, переконлива аргументованість наукових висновків і узагальнень свідчить про значний науковий рівень проведеного дослідження. Отже, дисертація Беліченко О.В. є завершеною кваліфікаційною науковою працею та відповідає всім вимогам, що висувуються до такого виду наукових досліджень.

- *Канцір Володимир Степанович* – професор кафедри кримінального права і процесу, доктор юридичних наук, професор, який відзначив, що наукове дослідження Беліченко О.В. свідчить про ґрунтовний аналіз наукових праць не лише з історії держави і права, а також з теорії держави і права, й багато чисельних різнопланових наукових публікацій галузевого права. Репрезентоване наукове дослідження має чітку архітектоніку, мету дослідження сформульовано коректно та влучно, а об'єкт та предмет відповідають темі дослідження.

Особливої уваги заслуговує також методологія роботи, що дозволила об'ємно та вичерпно проаналізувати всі поставлені завдання, а також сформулювати відповідні висновки. Основні теоретичні положення викладені послідовно, обґрунтовано та логічно, опираються на аналіз прикладної складової, що надало роботі практичної значущості.

Робота містить чимало цікавих і важливих для науки, законотворчої та правозастосовної діяльності, положень і висновків. Можна відзначити чітку й вмотивовану нормативним та актовим матеріалом демонстрацію поетапного становлення й подальшої еволюції вчень про процесуальне право. Важливо, що авторка при дослідженні поняття і змісту терміну «юридичний процес» (підрозділ 1.1) виявила та проаналізувала думки із зазначеної проблематики як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників.

Досить виваженою є позиція дисертантки стосовно обрання територіальних меж дослідження, котрі охопили українські землі в складі Російської імперії та Радянської держави, що виявилось цілком обумовлено найбільш ймовірним впливом, здійсненим на формування поглядів українських правників на процесуальне право. Також авторка не оминула увагою правові погляди вчених української діаспори, що свідчить про комплексний та системний підхід у дослідженні.

Як загальний висновок можна наголосити, що дисертаційна робота присвячена актуальній та важливій темі, котра розкриває питання поглядів на процесуальне право українських вчених в обраних хронологічних межах,

характеризується новизною отриманих наукових результатів, відповідає встановленим вимогам, які висуваються до такого виду наукових робіт.

- *Личенко Ірина Олександрівна* – завідувач кафедри цивільного права та процесу, доктор юридичних наук, професор, яка вказала, що дисертаційна робота Беліченко О.В. є актуальним науковим дослідженням. Робота містить наукові положення, нові науково обґрунтовані теоретичні результати проведених дисертанткою досліджень, що мають вагоме значення для історико-правової науки, та свідчить про особистий внесок здобувачки в науку. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків й узагальнень, сформульованих у дисертації, визначається у цілому достатньо органічним поєднанням її структури і змісту.

Зважаючи на попередні висловлювання та висновки учасників фахового семінару, можна зробити висновок про те, що обговорювана дисертація є самостійним завершеним науковим дослідженням, в якому отримані нові обґрунтовані результати. Дисертація на тему «Українська правова думка про юридичний процес (XIX ст. – 20-ті рр. XX ст.)», котра підготовлена за спеціальністю 081 *Право*, відповідає наказу МОН України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» та Порядку «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», що затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 06.03. 2019 р. № 167 і може бути рекомендована до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

В обговоренні дисертації також взяли участь: *Ортинський Володимир Львович* – директор Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти, доктор юридичних наук, професор, *Гумін Олексій Михайлович* – завідувач кафедри кримінального права і процесу, доктор юридичних наук, професор, *Бортник Надія Петрівна* – завідувач кафедри адміністративного та інформаційного права, доктор юридичних наук, професор.

Усі висловлені відгуки учасників обговорення щодо дисертаційного дослідження Беліченко О.В. – позитивні.

Головуючим було зачитано характеристику наукової зрілості аспірантки, яка надана науковим керівником Стецюком Богданом Романовичем, доктором юридичних наук, професором, де відзначено, що Беліченко О.В. під час виконання дисертаційного дослідження проявила наукову зрілість, належну теоретичну підготовку, вміння аналізувати й узагальнювати фактичний матеріал та хорошу загальну ерудицію, здібності в аналізі наукового матеріалу, в умінні його систематизації та узагальненні, відповідально поставилася до виконання поставлених завдань з точним дотриманням плану написання дисертаційної роботи. Авторка добре володіє методологічним інструментарієм, показала високий рівень знань як з теоретичної, історико-правової юриспруденції, так і з галузевих дисциплін.

Важливо, що робота наскрізно пронизана новаторськими поглядами. Діяльність українських учених-юристів у сфері юридичного процесу в ХІХ ст. – в 20-х рр. ХХ ст. постає зі сторінок наукового дослідження як багатогранний процес, насичений цілою низкою протилежних та дискусійних ідей. Позитивним є те, що здобувачка виявила загальні закономірності та специфічні особливості розвитку процесуального права в зазначених попередньо хронологічних межах і в багатьох випадках зуміла уникнути традиційних схем викладу й трактування історико-правових фактів та подій.

Уперше запропоновано авторські думки, що побудовані на глибокому аналізі джерельної бази дослідження, аргументовані висновки та результати роботи можуть стати цінним матеріалом не тільки для вивчення минулого, але й для майбутнього розвитку української правової думки та будуть неодмінно використовуватися дослідниками в подальших наукових пошуках. Використані дисертанткою матеріали, характер і тематика емпіричної бази, повнота їх викладу дали можливість досить вдало заповнити низку прогалин у дослідженні вітчизняної історії права.

Дисертантці вдалося реалізувати поставлену в науковому дослідженні мету й завдання, по-новому проаналізувати та розкрити особливості поглядів українських правників. Усе це дає підстави стверджувати, що дисертаційна робота Беліченко О.В. є самостійним науковим дослідженням, яке відповідає всім вимогам, що висуваються до такого виду досліджень.

Дисертаційна робота «Українська правова думка про юридичний процес (XIX ст. – 20-ті рр. XX ст.)» за своєю структурою, змістом, висновками та пропозиціями є завершеним науковим дослідженням, а відтак може бути рекомендована для подання у разову спеціалізовану вчену раду для подальшого публічного захисту.

4. ПРИЙНЯЛИ:

Заслухавши та обговоривши доповідь аспірантки кафедри теорії та філософії права, конституційного та міжнародного права Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» Беліченко Олександри Валентинівни, а також за результатами попередньої експертизи представленої дисертації на фаховому семінарі зі спеціальності 081 *Право* Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» – прийнято такі висновки щодо дисертації на тему «Українська правова думка про юридичний процес (XIX ст. – 20-ті рр. XX ст.)».

ВИСНОВОК

фахового семінару зі спеціальності 081 *Право*

Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації «Українська правова думка про юридичний процес (XIX ст. –

20-ті рр. XX ст.)» здобувача вищої освіти ступеня доктора філософії

за спеціальністю 081 *Право* (галузь знань – 08 *Право*)

Беліченко Олександри Валентинівни

4.1. Актуальність теми дослідження. Юридична наука України на сучасному етапі її розвитку покликана досліджувати різноманітні актуальні теоретичні та практичні проблеми, котрі зумовлені соціально-економічними, світоглядними та іншими змінами в нашій державі. Успішне проведення правової реформи неможливе без врахування політико-правової минувшини юридичної науки взагалі та XIX – 20-х рр. XX ст. На сьогодні є актуальним дослідження дискусійних, малодосліджених тем щодо генези української правової думки про юридичний процес в конкретно-історичному та теоретико-пізнавальному баченні.

За своєю суттю сучасна юридична наука знаходиться в пошуку парадигми найбільш ефективного вдосконалення тієї чи іншої галузі процесуального права. Для досягнення бажаного результату потрібно не тільки створити правову теорію чи визнати одну із них домінуючою, але й насамперед реалізувати передові ідеї та відповідні правові доктрини в юридичну практику.

Виявлення генези, основних тенденцій та закономірностей існування правової думки про юридичний процес створює умови для більш широкого розвитку юриспруденції. Дослідження цих вчень дає можливість здійснити в сучасних умовах визначення України в політико-правовому полі як демократичної держави.

Пізнання української правової думки про юридичний процес в XIX ст. – 20-х рр. XX ст. зумовлювалося підходом до її розуміння шляхом вирішення концептуальних науково-практичних проблем юридичної процедури, її джерел і форм, принципів процесуалістики та судового процесу. У визначених хронологічних межах ті проблеми стали предметом полеміки між представниками основних наукових шкіл. В наукових роботах дослідників права відобразилася еволюція правової думки, котра сприяла інтеграції вчень про процесуальне право та його практичного застосування.

Теоретичну та практичну зацікавленість представляють методологічні підходи до розуміння процесуального права, яке відображається в тлумаченні та застосуванні правових норм. Від вчень про юридичний процес залежить не

тільки принципи його функціонування, але й як один з елементів державної організації, котрий сформований на основі демократичних принципів розподілу гілок влади.

Актуальність теми дослідження виражається ще й тим, що підходи до аналізу поглядів на юридичний процес служать одним з факторів, котрі визначають соціально-правову значимість сучасної правової системи України, на яку покладені функції забезпечення та реалізації прав і свобод людини, через що дисертаційне дослідження спрямоване на розвиток теоретичної основи процесуального права.

Через призму дослідницьких засобів різних наукових напрямів доведено потребу розвитку науки й розв'язання проблематики на системно-категоріальному рівні. Разом з тим показано картину недослідженості проблем зародження, становлення і розвитку процесуально-правових ідей на території України в XIX ст. – 20-х рр. XX ст. Обраною тематикою дослідження в її історичному зрізі займалися такі вітчизняні вчені, як Максимейко М.О., Малиновський І.О., Фойницький І. Я. Лише декілька сучасних дослідників вітчизняної історії права зверталися до окремих епізодів генези української правової думки про юридичний процес в сучасній науці, зокрема Деркачова Н.О., Головка О.М., Греченко В.А., Ковальчук В.Б., Усенко І.Б., решта досліджень позначені своєю фрагментарністю. На тому й визрівала ідея актуального розвитку становлення української процесуально-правової науки в її єдності із загальноукраїнським контекстом та європейським правовим контекстом.

Сьогодні у вітчизняному правознавстві відсутні ґрунтовні і комплексні наукові напрацювання процесуально-правових поглядів правників на території України XIX – 20-х рр. XX ст., що робить це дослідження актуальним і необхідним у науковому та практичному аспектах.

4.2. Зв'язок теми дисертації з державними програмами, науковими напрямами університету та кафедри.

Дисертація виконана відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016-2020 рр., затверджених постановою Загальних зборів Національної академії правових наук України від 03.03.2016 р.; спрямована на реалізацію Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», ухваленої Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015.

Тема дисертації відповідає науковому напрямку Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»: «Правові, психологічні та інформаційні проблеми розвитку державності в Україні», затвердженому Вченою радою Національного університету «Львівська політехніка» від 24.06.2014 р., протокол № 5. Дисертація виконана в межах науково-дослідної роботи кафедр історії держави і права Навчально-наукового інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка» - «Європейський вектор розвитку української державності і права людини: історія та перспективи», а також теорії та філософії права Навчально-наукового інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка» «Філософські та теоретичні концепції держави і права» (державний реєстраційний номер 0113U001356).

4.3. Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів.

Концептуальні положення і висновки, що виносяться на захист, сформульовані й обґрунтовані авторкою особисто на основі наукового опрацювання й аналітичного осмислення значного обсягу наукових досліджень та правових джерел, котре дало змогу оперувати всією різноманітністю фактів і конкретних явищ соціально-політичного та державно-правового життя, що тією чи іншою мірою стосуються предмета дослідження.

У дисертаційній роботі проаналізовано понятійно-категоріальний апарат процесуального права, виявлено та проаналізовано думки з цього питання вітчизняних та зарубіжних дослідників; обґрунтовано теоретико-методологічну базу дослідження, що стало підґрунтям для вирішення поставлених завдань та формулювання відповідних висновків; відстежено історико-правові передумови

формування юридичної процедури, а також досліджено зародження та подальше формування енциклопедії права на українських землях у складі Російської імперії в першій половині XIX століття; з'ясовано значимість вчень енциклопедистів права першої половини XIX століття у розвитку процесуального права; проаналізовано специфіку формування науки процесуального права другої половини XIX століття; розкрито особливості поглядів на процесуальне право в часи національно-визвольних змагань, встановлено політико-державні фактори впливу на формування наукової думки про процесуальне право на території радянської України в 20-х роках; виявлено особливості функціонування правової науки у 20-х роках у наукових осередках української діаспори.

Методологічну основу дисертації становить система філософсько-дослідницьких підходів та загальнонаукових і спеціально-юридичних методів, а також логічних прийомів і засобів наукового пізнання, що дало змогу комплексно проаналізувати погляди на юридичний процес у вказаних часових межах.

4.4. Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих автором рішень, висновків, рекомендацій.

Обґрунтованість і достовірність положень, висновків і рекомендацій дисертації у значній мірі обумовлені чітким і виваженим формулюванням мети, оригінальністю змісту, широтою і різноманітністю опрацьованої джерельної бази. Робота логічно пов'язана з метою, завданнями, об'єктом і предметом дослідження та передбачає висвітлення тих питань, які безпосередньо стосуються обраної автором теми. Логічно витікає з визначеної мети перелік основних завдань. Робота виконана на ґрунті послідовно викладеного матеріалу.

Успішним у цілому є формування методологічної бази дослідження. Її характеристика показує володіння дисертанткою сучасними методами розв'язання завдань історико-правової науки, глибокого аналізу емпіричної

бази, а також вивчення та використання напрацювань вітчизняної й зарубіжної наукової думки.

Достовірності й обґрунтованості результатів роботи також в значній мірі сприяв аналіз значної кількості наукових праць, створених дореволюційними, радянськими, діаспорними та зарубіжними науковцями.

Основні висновки, рекомендації та положення, сформульовані Беліченко О.В. в дисертаційному дослідженні, в тому числі ті, що віднесені нею до наукової новизни, мають достатній рівень обґрунтованості. Це є результатом використання цілісної системи наукових методів дослідження.

В якості теоретичних джерел у дисертації використовувалися публікації, які охоплюють XIX - першу половину XX століть. Загалом авторкою для аналізу було залучено значний масив наукових статей та текстів, що відіграло вагомий позитивний роль в побудові самостійного авторського обґрунтування результатів проведеного дослідження. В науковій праці також наявна широка емпірична джерельна база, яку здобувачка активно використовує під час обґрунтування тих чи інших положень.

Свої думки, висновки, пропозиції дисертантка підтверджує фактами, аналізом нормативно-правових актів та висловлених у фаховій літературі позицій вчених.

Достовірність отриманих результатів забезпечується емпіричною базою дослідження, якою слугували наукові праці з історії держави і права, з теорії держави і права, галузевого процесуального права, а також різноманітні наукові публікації на означену тематику. Дисертанткою було здійснено ґрунтовний аналіз енциклопедичних статей та низки законодавчих актів процесуального характеру.

Така достовірність та обґрунтованість проведеного дослідження дозволили здобувачці запропонувати низку наукових положень, узагальнень та висновків за темою дисертації.

4.5. Ступінь новизни основних результатів дисертації порівняно з відомими дослідженнями аналогічного характеру.

Внаслідок проведеного дослідження розкрито основні закономірності формування, становлення та розвитку української правової думки про юридичний процес XIX ст. – 20-х років XX ст. і в рамках цієї дисертації

уперше:

- здійснено детальний аналіз стану наукової розробки проблеми в межах XIX ст.– 20-х років XX ст. та виявлено його основні тенденції, які полягають в наступному:
- науковцями істотна увага приділялася судочинству доби Давньоруської та Литовсько-руської держави, порівняльному аналізу слов'янського й литовського права;
- значною є питома вага досліджень з історії кримінального процесу і недостатньою з проблем адміністративного процесу;
- помітними є опертя радянськими дослідниками права 20-х років на певні догми відносно класової спрямованості функціонування судової системи та процесуального права;
- виявлено особливості поглядів та охарактеризовано персональний внесок багатьох вітчизняних правників в дослідження проблеми процесуального права в історичному зрізі;
- доведено, що у вітчизняній історико-правовій науці сформувалися доктринальні теоретико-процесуальні бачення на формування та вдосконалення процесуального права.

удосконалено:

- теоретико-методологічні підходи до розуміння й трактування в історико-правовій науці поглядів на процесуальне право в XIX – на поч. XX ст.;
- положення про творчу індивідуальну манеру наукового авторського мислення у поглядах на процесуальне право в XIX – на поч. XX ст. з притаманним їм європейським інтелектуалізмом;
- положення про те, що процес зародження і розвитку української правової думки про юридичний процес відбувався в контексті розвитку основних владних інститутів держави та правової системи;

набули подальшого розвитку:

- плюралістичні підходи в науці історії держави і права до проблеми пізнання правових закономірностей у формуванні поглядів на розвиток процесуального права в зазначений період;
- дослідження передумов появи науково-правових ідей в Україні щодо процесуального права в окреслений період;
- дослідження юридичної процедури права у дії, як самостійної частини національної теорії права, що вивчає на рівні наукового узагальнення загальні закономірності, конструювання і функціонування будь-якої процедури як в області публічного, так і в області приватного права.

4.6. Перелік основних праць, в яких викладені результати дисертаційного дослідження.

Статті у наукових фахових виданнях України та наукових періодичних виданнях інших держав:

1. Беліченко О. В. Аспекти процесуального права в політико-правових поглядах С.Ю.Десницького. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2018. № 894, вип. 18. С. 11–16.
2. Беліченко О. В. Дослідження процесуального права вченими Київської історико-юридичної школи. *Правовий часопис Донбасу: збірник наукових праць*. 2019. № 4 (69). С. 10–16.
3. Беліченко О. В. Погляди українських вчених-правознавців ХІХ століття на судочинство за Руською Правдою. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 4, т. 1. С. 10–14.
4. Беліченко О. В. Погляди на формування понятійного апарату юридичного процесу в Україні. *Visegrad journal on human rights*. 2019. № 6–3, vol. 1. Р. 49–54.

Тези доповідей на конференціях, круглих столах, семінарах та симпозіумах:

5. Беліченко О.В. Вчення Й.Ф.Г. Еверса про процесуальне право Київської Русі. *Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування*

- правової держави*: збірник тез VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 30 травня 2018 р.). Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. С.25 - 26.
6. Беліченко О.В. Правові погляди Я.І. Баршева на здійснення судочинства в кримінальних справах. *Судова влада в Україні та інших державах: історія та сучасність (аспекти права)*: Матеріали Сьомої Всеукраїнської науково-теоретичної інтернет-конференції (м. Львів, 25 травня 2018 р.) /Наук. інтернет-конференції. Вип. 7. Львів: Ліга-Прес, 2018. С.14-17.
 7. Беліченко О.В. Погляди А.І. Яковліва на процесуальні дії за звичаєвим правом. *Законодавча влада в Україні та інших державах світу: історія та сучасність (аспекти права)*: Матеріали Дев'ятої Всеукраїнської наукової інтернет-конференції (м. Львів, 31 травня 2019 р.) /Наук. інтернет-конференції. Вип. 9. Львів: Ліга-Прес, 2019. С.147-150.
 8. Беліченко О.В. Погляди Ярослава Падоха на правову рівність в генезі української процесуалістики. *Рівність у праві: історична ретроспектива і сучасність*: Матеріали Десятої Всеукраїнської наукової інтернет-конференції (м. Львів, 6 грудня 2019 р.) / Наук. інтернет-конференції. Вип. 10. Львів: Ліга-Прес, 2019. С.12-15.
 9. Беліченко О.В. Погляди М. Ланге на функціонування юридичного процесу за Руською Правдою. *Рівність у праві: історична ретроспектива і сучасність*: Матеріали Десятої Всеукраїнської наукової інтернет-конференції (м. Львів, 6 грудня 2019 р.) / Наук. інтернет-конференції. Вип. 10. Львів: Ліга-Прес, 2019. С.181 -184.
 10. Беліченко О.В. Погляди Василенка М.П. на генезу українського процесуального права Гетьманщини XVIII століття. *Державотворення та правотворення: проблеми та перспективи розвитку*: матеріали міжнародної заочної науково-практичної конференції (м.Львів, 28 травня 2020 року). Львів : ННІППО НУ «Львівська політехніка», 2020. С.38-42.

4.7. Апробація основних результатів дослідження на конференціях, симпозіумах, семінарах тощо.

Основні положення і результати дисертаційного дослідження оприлюднено у доповідях на 5, а саме: 4 всеукраїнських та 1 міжнародному, наукових заходах (наукових і науково-практичних конференціях та круглих столах): Сьома Всеукраїнська науково-теоретична інтернет-конференція: «Судова влада в Україні та інших державах: історія та сучасність (аспекти права)» (м. Львів, 25 травня 2018 р.), VII Всеукраїнська науково-практична конференція: «Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави» (м. Львів, 30 травня 2018 р.), Дев'ята Всеукраїнська наукова інтернет-конференція: «Законодавча влада в Україні та інших державах світу: історія та сучасність (аспекти права) (м. Львів, 31 травня 2019 р.)», Десята Всеукраїнська наукова інтернет-конференція: «Рівність у праві: історична ретроспектива і сучасність» (м. Львів, 6 грудня 2019 р.), Міжнародна заочна науково-практична конференція: «Державотворення та правотворення: проблеми та перспективи розвитку» (м. Львів, 28 травня 2020 року).

4.8. Наукове значення виконаного дослідження.

Висунуті та обгрунтовані дисертанткою положення та рекомендації становлять значну наукову цінність, оскільки в дисертації вперше в українській історико-правовій науці здійснено системну реконструкцію правової думки вітчизняних вчених відносно становлення та розвитку процесуального права як складової тогочасної правової системи.

Теоретичне значення роботи полягає в новому підході до дослідження проблем, пов'язаних з енциклопедією процесуального права в досліджуваний період, в обгрунтуванні таких наукових положень, які можуть бути використані в подальших дослідженнях, присвячених питанням історії державотворення в Україні.

Основні положення дисертації можуть знайти застосування у:
науково-дослідній сфері:

- для подальших досліджень історії розвитку вітчизняної системи права;
- при визначенні теоретичних основ правових реформ в Україні.

освітньому процесі:

- при викладанні навчальних дисциплін «Історія держави і права України», «Історія держави і права зарубіжних країн», а також історичної частини курсів окремих галузевих юридичних дисциплін;
- при підготовці навчальних посібників, підручників, наукових статей тощо.

4.9. Практична цінність результатів дослідження із зазначенням конкретного підприємства або галузі народного господарства, де вони можуть бути застосовані.

Практична цінність результатів дисертаційного дослідження полягає у використанні їх у:

- *правотворчості* – з метою проведення реформ у судовій та правоохоронній системах і їх підняття до загальноєвропейського рівня;
- *правозастосовній діяльності* – під час роботи над удосконаленням галузевого процесуального законодавства.

4.10. Оцінка структури дисертації, її мови та стилю викладення.

Дисертація складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, чотирьох розділів, які охоплюють дев'ять підрозділів, висновків та списку використаних джерел.

Дисертація Беліченко Олександри Валентинівни «Українська правова думка про юридичний процес (XIX ст. – 20-ті рр. XX ст.)» за структурою, мовою та стилем викладення матеріалу відповідає вимогам, встановленим Міністерством освіти і науки України.

У ході обговорення дисертації не було висунуто жодних зауважень щодо суті самої роботи.

5. З урахуванням зазначеного вище,

на фаховому семінарі зі спеціальності 081 *Право* Навчально-наукового Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» УХВАЛИЛИ:

5.1. Дисертація Беліченко Олександри Валентинівни, аспірантки кафедри теорії та філософії права, конституційного та міжнародного права Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» «Українська правова думка про юридичний процес (XIX ст. – 20-ті рр. XX ст.)» (спеціальність 081 *Право*) є завершеною науковою працею, в якій розв'язане конкретне наукове завдання, а саме: комплексно аналітично осмислено своєрідність української правої думки про юридичний процес в окреслений період, що сприяло створенню науково-теоретичних передумов формування галузевого процесуального права як складової правової системи.

5.2. В 10 наукових публікаціях авторки повністю відображені основні результати дисертації, з них 3 статті у наукових фахових виданнях України, 1 стаття в науковому періодичному виданні іноземної держави, а також 6 тез доповідей на конференціях та інших науково-практичних заходах.

5.3. Дисертація Беліченко Олександри Валентинівни, аспірантки кафедри теорії та філософії права, конституційного та міжнародного права Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» «Українська правова думка про юридичний процес (XIX ст. – 20-ті рр. XX ст.)», яка підготовлена за спеціальністю 081 *Право*, відповідає наказу МОН України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» та Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167).

5.4. З урахуванням наукової зрілості, професійних якостей Беліченко Олександри Валентинівни, аспірантки кафедри теорії та філософії права, конституційного та міжнародного права Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» «Українська правова думка про юридичний процес (XIX ст. – 20-ті рр. XX ст.)» рекомендується для подання до розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

За затвердження висновку проголосували:

за – 10 (десять)

проти – немає

утримались – немає

Головуючий на засіданні фахового семінару
доктор юридичних наук, професор

В.Л. Ортинський

Рецензенти:

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри теорії та філософії права,
конституційного та міжнародного права

І.М. Жаровська

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри теорії
та філософії права, конституційного та
міжнародного права

В.Б. Ковальчук

Відповідальний в ІППО за атестацію PhD
доктор юридичних наук,
професор, заступник директора
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти

Т.З. Гарасимів